

Magdalena Ślawska

Formy dialogu w gatunkach prasowych

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, 300 s.,

ISBN 978-83-226-2292-6 (wersja drukowana),

ISBN 978-83-8012-133-1 (wersja elektroniczna)

Na tle obszernej literatury przedmiotu książka Magdaleny Ślawskiej odznacza się oryginalnością i świeżością spojrzenia na problem dialogiczności w gatunkach prasowych. Należy przyznać, że autorka wykazała się dużą znajomością podłoża kulturowo-społecznego rozwoju form opartych o dialog, jak również uwarunkowań fenomenu dialogu w kulturze, a jej książka dowodzi dojrzałości badawczej oraz wrażliwości na język współczesnego przekazu medialnego.

W czym upatruję wartość tej publikacji? W dobie dynamicznego rozwoju mediów (głównie pod wpływem nowych technologii) dokonuje się zmiana kategorii nadawcy i odbiorcy przekazu. Tę zmianę, polegającą na wymianie ról i poluzowaniu rygorów kategoryzacyjnych, współkreujemy jako obserwatorzy i uczestnicy procesów komunikowania. Przemiany w komunikacji spowodowały, że dużego znaczenia nabrała komunikacja zapośredniczona, a jednocześnie ważnym aspektem procesu porozumiewania stało się zmniejszenie dystansu między odbiorcą a nadawcą. Owo zmniejszenie dystansu może być nawet pozorowane, gdy zważyć na trudną do pokonania barierę, np. podczas prowadzenia rozmowy czy wywiadu. Formy dialogiczne lub takie, które korzystają z dialogu jako swoistej implementacji w tekście, służą przekonaniu nadawców i odbiorców, że spotkanie rozmówców odbyło się rzeczywiście. Autorka wykazała potencjał kulturowy kategorii dialogiczności oraz atrakcyjność naukową tej kategorii. We wstępie stwierdziła m.in.: „Zbliżenie do odbiorców polegać ma przede wszystkim na zmniejszeniu dystansu komunikacyjnego

między oboma podmiotami komunikacji medialnej, na zneutralizowaniu braku bądź ewentualnym ustanowieniu wspólnego TU i TERAZ oraz na osłabieniu negatywnych skutków masowości odbioru komunikatów medialnych. Aby to osiągnąć, dziennikarze posługują się najczęściej określonymi skryptami i scenariuszami komunikacyjnymi albo wybierają najwłaściwszy dla wykreowanej przez siebie formy kontaktu styl i gatunek wypowiedzi”. Wydaje się, że ta konstatacja otwiera perspektywy badawcze obecne w tej książce. Ślawska podejmuje bowiem próbę rozstrzygnięcia wpływu dialogu na gatunki prasowe. Dokonuje wyraźnego rozróżnienia dialogu i gatunku jako kategorii badawczych, co umożliwia podejście interdyscyplinarne, z dominantą językoznawstwa otwartego. Imponujący jest zakres pojęć z zakresu genologii, stylistyki językoznawczej, teorii komunikacji, medioznawstwa, lingwistycznej teorii tekstu, socjolingwistyki i literaturoznawstwa oraz biegłość w ich używaniu.

Autorka pracy potraktowała teksty prasowe jako twory interakcyjne, przypominając teorię Michaiła Bachtina. Zwróciła także uwagę na współczesne teorie dyskursywne stanowiące naturalny kontekst dla rozważań językoznawczych. Przyjęła, że dialog to „pewna struktura złożona z wymian” i podzieliła formy dialogu na wewnątrztekstowe (intratekstowe) i zewnątrztekstowe (intertekstowe). Zaznaczyła przy tym, że formy wewnątrztekstowe odnajduje dzięki dialogowej strukturze, zaś zewnątrztekstowe – jako przejawy dialogu międzytekstowego. Mamy zatem do czynienia z różnorodnością upostaciowień dialogu w prasie od początku

XXI wieku do dzisiaj. Należy już w tym miejscu podkreślić nie tylko znakomicie przygotowaną bibliografię, ale także przemyślany dobór tytułów prasowych, reprezentatywnych dla badań (od „Angory” do „Zwierciadła”); ponadto Ślawska wykorzystała źródłowo zbiory wywiadów i reportaży.

Książka składa się z ośmiu rozdziałów ułożonych problemowo. Pierwszy z nich dotyczy zagadnień definicyjnych, a więc: rozróżnienia gatunku dziennikarskiego od medialnego, funkcjonalności i komunikatywności, paktu faktograficznego, charakterystyki prasowości tekstu. W tym rozdziale autorka przedstawiła tradycyjny podział na gatunki informacyjne i publicystyczne, a jako propozycję badawczą – podział na gatunki dialogowe i niedialogowe (m.in. informacja, komentarz, felieton, recenzja, sylwetka, reportaż). Tym samym podejmuje dyskusję z utrwalonymi typologiami w obrębie gatunków prasowych, wykazuje przywiązanie do paktu faktograficznego i własnych hierarchii cech prasowości.

Rozdział drugi poświęca charakterystyce relacji pomiędzy nadawcą a odbiorcą. Trzy główne wątki w tym rozdziale to: struktura dialogu, dialog w komunikacji, komunikowanie medialne/masowe. Zwraca uwagę konsekwencja stwierdzenia, że dialog jest pojęciem podrzędnym wobec pojęcia komunikacji, a zatem również wobec dyskursu. Zdaniem Ślowskiej każdy kontakt językowy jest wynikiem interakcji pomiędzy nadawcą a odbiorcą, czyli *de facto* – wynikiem dialogu. Autorka omawia pojęcia komunikacji, interakcji i dyskursu, a rezultaty namysłu nad wzajemnymi odniesieniami tych pojęć obrazuje w formie infografiki. W rozdziale drugim materiał badawczy został przedstawiony na tle ciekawie interpretowanych teorii komunikacji masowej i medialnej, w tym także teorii oddziaływania mediów.

Rozdział trzeci stanowi interesującą wypowiedź na temat możliwych modyfikacji form prototypowych wywiadu prasowego. Autorka przywołuje m.in. stanowisko Marii Wojtak wo-

bec wzorców kanonicznych gatunków prasowych i na tym tle zajmuje się zjawiskiem metamorfoz gatunków. Większość uwag w rozdziale trzecim dotyczy wywiadu prasowego, którego istotę Ślawska ujęła następująco: „Atrakcyjności tego gatunku należy upatrywać także w tym, że sprawia on wrażenie niezafałszowanego, autentycznego, bezpośredniego kontaktu z informacjami, opiniami ludzi będących bohaterami wywiadów”. Autorka słusznie podkreśla, że forma wywiadu daje możliwość obserwacji narodzin tekstu i pracy dziennikarza niejako zza kulis. Ten rozdział może stanowić załączek następnej książki, tym razem traktującej o wywiadzie prasowym z perspektywy genologii.

W omówionych rozdziałach Ślawska wykorzystuje bardzo ciekawe i świetnie dobrane egzemplifikacje z prasy. Recenzentka rozprawy, prof. Maria Wojtak napisała, że są to wręcz „rarytasy”. W kolejnych rozdziałach część empiryczna oparta na cytatach prasowych stanowi specjalny rodzaj dowodu naukowego dla twierdzeń zawartych we wstępach. I tak, w rozdziale czwartym „O gatunkach niedialogowych – między monologiem a (za)pisanym dialogiem” Ślawska podaje wiele przykładów dialogowanych reportaży, felietonów, komentarzy, recenzji, przypominając termin dialogu (za)pisanego rozumianego jako „transfer języka mówionego w przestrzeń języka pisanego”. Dobrane przez autorkę przykłady dowodzą przydatności tego terminu i zabiegu we współczesnych tekstach prasowych. W podsumowaniu rozdziału czwartego Ślawska nawiązuje do opisów funkcjonalności gatunków Wojtak i proponuje następujące formuły: dialog w reportażu – dialog dla zobrazowania, dialog w felietonie – dialog dla zakamuflowania, dialog w komentarzu – dialog dla zinterpretowania, dialog w recenzji – dialog dla zaopiniowania.

W rozdziale piątym autorka zajmuje się m.in. podziałem form dialogu na wewnątrz- i zewnątrztekstowe. Podaje zaczerpnięte z prasy formy zaproszenia do dialogu, formy adresatywne, stylizacje na język odbiorcy i teksty o charakte-

rze interakcyjnym, tj. wywołujące konieczność odpowiedzi czytelnika. Rozdział szósty poświęcono problematyce intertekstowości, tj. relacji pomiędzy tekstami. Ze względu na wieloznaczność terminu „intertekstowość” Ślawska dokonała przeglądu stanowisk i definicji, skupiając się na specyficznych relacjach międzytekstowych w prasie. Uwypukliła specjalną wspólnotę nadawcy i odbiorcy w kontekście pragmatyki komunikacyjnej. Wskazała na stosunkowo nowe zjawiska kolażowości tekstów prasowych oraz intergatunkowości.

W rozdziale siódmym Ślawska omawia dialogi intertekstowe, wielogłosowość oraz strategie nadawczo-odbiorcze w tekstach wielogłosowych. Specyfika tekstu wielogłosowego polega na równoległej realizacji wypowiedzi dwóch lub więcej autorów, np. w tekstach opiniujących określone problemy. Właśnie w ten sposób funkcjonują komentarze, recenzje, często wprowadzone do opinii ekspertów. Z tego względu w formach wielogłosowych tak ważne są strategie nadawczo-odbiorcze – opinie wygłaszają celebryci, specjaliści, eksperci, a moderuje dziennikarz. Formuły tekstów wielogłosowych rozpowszechniły się w ostatniej dekadzie, podobnie jak dialogowane tytuły i lidy, którym autorka poświęciła rozdział ósmy. W tej ostatniej części książki dialog jest rozumiany jako struktura segmentująca całą wypowiedź prasową, jako element kompozycji wypowiedzi prasowej. Przyjęty punkt widzenia wynika z refleksji

badawczej nad sposobem czytania gazet przez swoiste skanowanie tekstu. Ten nawyk czytelnicy powoduje, że dziennikarze dokładają staranności, aby wzrok czytelnika zatrzymały dialogowane tytuły, lidy, śródtytuły, a nawet formy graficzne.

Książka Ślawskiej z pewnością znajdzie licznych czytelników, a może być nieocenionym wręcz źródłem przykładów form dialogowych dla dydaktyków zajmujących się genealogią dziennikarską lub językiem komunikacji społecznej. Autorka porządkuje i rozwija wiele koncepcji związanych z opisem szeroko rozumianych form dialogowych w gatunkach prasowych. Zdaniem prof. Wojtak recenzowana tutaj książka, wyrastając z dorobku metodologicznego i poznawczego językoznawców z Uniwersytetu Śląskiego, utrwaliła wysoką opinię o katowickiej szkole medioznawczej.

Warto dodać, że publikacja Ślawskiej powstała na kanwie doktoratu zrealizowanego jako projekt badawczy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (nr 1886/B/H03/2009/36). Autorka pracy została laureatką konkursu Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej na najlepszą pracę doktorską z zakresu nauki o mediach i komunikacji społecznej „DOKORAT '12”. Promotorem rozprawy i opiekunem naukowym doktorantki była prof. dr hab. Małgorzata Kita.

Iwona Hofman

